

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет -
Департман за социологију, Ниш

DOI 10.5937/kultura1341053T

УДК 316.644:2(=214.58)(497.11-12)"2008/2009"
274(=214.58)(497.11-12)

оригиналан научни рад

СУШТИНА ВЕРСКОГ УЧЕЊА КАО БОГОСЛОВСКИ ФАКТОР ПРОТЕСТАНТИЗАЦИЈЕ РОМА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ*

Сажетак: У верском деловању међу ромском популацијом у југо-источној Србији, црквени прваци протестантске провенијенције инсистирају на вери као новом елементу у њиховом самодефинисању: кроз индивидуални и групни рад подстиче се духовни напредак проучавањем Светога писма и применом библијских начела у свакодневном животу и понашању. Адвентисти, Јеховини сведоци и баптисти захтевају „живот у цитатима” и практикују „тиху” молитву, без плеса и вербалног изражавања осећања. За пентекосталце, „поново рођене” хришћане, поред Библије, посебан значај игра верски ритуал: потенцира се субјективни, дубоко емоционални доживљај, препуштеност „вођству” Светога Духа током службе. У раду се преносе запажања проистекла из продубљених интервјуа са 60 крштених Рома, као и 14 ромских и неромских верских старешина. Подаци су прикупљени на основу стандардизоване процедуре са Ромима верницима и неромским и ромским старешинама протестантских верских заједница у југоисточној Србији (Хришћанска баптистичка црква, Јеховини сведоци, Хришћанска адвентистичка црква и Еванђеоска пентекостална црква).

Кључне речи: протестантизам, Роми, југоисточна Србија, идентитет, богословски фактори, верско учење.

* Припремљено у оквиру пројекта *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије* (179013), који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Увод

Српска православна црква, Римокатоличка црква и Исламска заједница са зазором укључују у свој вернички корпус Роме, образлажући то њиховим скромним богословским знањем и ритуалном недисциплином, подупрто јаким фатализмом, раширеним сујеверјем и магијском праксом.¹ То што велике верске заједнице не брину о Ромима и што су запустиле било какав пасторални рад међу њима, изазвало је њихову тешко заустављиву конверзију у протестантизам, у највећем броју у разне пентекосталне покрете.²

У религијско поље Србије, у коме су до тада преовладале традиционалне религије и вероисповести (православље, католичанство и ислам), мале верске заједнице улазе на тројак начин: *евангелизацијом* (међу верски необразованим и духовно гладним појединцима, који се из стања невере приклањају некој од бројних могућности на религијском „тржишту“); *преобраћењем* (традиционалних верника, чије се верништво исцрпљује у ритуалном практиковању неколико верских обреда „прадедовске“ религије /крштење, венчање, погребни обичаји/); и *прозелитизмом* („куповином душа“ међу горљивим верницима традиционалних религија, чије познавање властите верске традиције и ритуала редовно прати и добро развијена религиозна свест о основним постулатима вере).³

1 Живковић, Ј., Тодоровић, Д., Јовановић, В. и Ђорђевић, Д. Б. (2001) *Ромске душе*. Ниш: Универзитет у Нишу; Ђорђевић, Д. В. and Todorović, D. Orthodox priests and the protestant Roma (A bit of empirical research from the South of Serbia), in: *Orthodoxy from an empirical perspective*, eds. Blagojević, M. and Todorović, D. (2011), Niš and Belgrade: YSSSR and IPST, pp. 175-188.

2 Kuburić, Z. The Gypsy Protestant Between Nationally Mixed and Homogenous Encourage, in: *Roma Religious Culture*, edited by Ђорђевић D. В. (2003), Niš: YSSSR and YURom centar and Punta, pp. 163-167; Kuburić, Z. (2010) *Верске заједнице у Србији и верска дистанца*. Novi Sad: CEIR; Kurtić, T. (2008) Protestantska evanđeoska crkva „Zajednica Roma” u Leskovcu, *Leskovački zbornik* br. XLVIII, Leskovac: Narodni muzej, str. 351-358; Тодоровић, Д. (2012а) Етнографско-социографски показатељи раширености протестантских верских заједница у југоисточној Србији (са посебним освртом на Роме протестанте), *Етнолошко-антрополошке свеске* број 19, Београд: Етнолошко-антрополошко друштво Србије, стр. 87-111; Тодоровић, Д. Роми као пентекосталци у југоисточној Србији, у: *Промене идентитета, културе и језика Рома у условима планске социјално-економске интеграције*, приредили Варади Т. и Башић Г. (2012б), Београд: САНУ, стр. 461-475; Todorović, D. and Živković, J. Branislav Pavlov: Head of Jehovah's Witnesses in Bujanovac, in: *A Priest on the Border*, edited by Ђорђевић, D. В., Todorović, D. and Jovanović, M. (2013), Niš: YSSSR and Faculty of Mechanical Engineering at the University of Niš, pp. 103-121.

3 Todorović, D., ed. (2004) *Evangelization, Conversion, Proselytism*. Niš: YSSSR; Тодоровић, Д. и Ђорђевић, Д. Б., прир. (2004) *О мисионарењу*,

Мноштво разлога који погодују конверзији ромских православних, католичких и верника ислама на протестантизам могу се систематизовати у четири групе: *социјално-економску* (услуге милосрђа, образовање, саветодавне услуге, медицинска помоћ, економски развој), *богословску* (личност пастора, служба на матерњем језику, постојање чистих ромских цркава, суштина верског учења), *културну* (улога песме, музике и игре у служби, неспутаност емотивног доживљаја и испољавања вере, присност у личном контакту и брига о породици и деци као одлика традиционалног ромског културног обрасца) и *политичку* (залагање за религијске слободе и једнакост свих верских заједница, борба за људска и политичка права Рома).⁴

У нашем раду анализираћемо *суштину верског учења* (емотивно узбуђење, глосологија или „говорење у језицима”, визије и исцељења), централни сегмент богословских фактора, на чему мале верске заједнице посебно инсистирају у верском деловању међу ромском популацијом у југоисточној Србији.

Узорак и методологија истраживања

Истраживање⁵ је обављено на узорку 60 крштених верника ромске националности, као и 14 ромских и неромских верских старешина.

преобраћењу и прозелитизму. Ниш: ЈУНИР и Свен.

- 4 Đorđević, D. B. Преобраћање Рома на протестантизам (Model, činioci, тумачење), у: *Konverzija i kontekst (Teorijski, metodološki i praktični pristup religijskoj konverziji)*, priredili Kuburić Z. i Sremac S. (2009), Novi Sad: Centar za empirijska istraživanja religije, str. 227-244; Đorđević, D. B. and Todorović, D. Orthodox priests and the protestant Roma (A bit of empirical research from the South of Serbia), in: *Orthodoxy from an empirical perspective*, eds. Blagojević, M. and Todorović, D. (2011), Niš and Belgrade: YSSSR and IPST, pp. 175-188; Тодоровић, Д. Протестантизам – нова религија Рома југоисточне Србије, у: *Антропологија, религије и алтернативне религије: култура идентитета*, уредио Синани Д. (2011а), Београд: Српски генеалогски центар и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, стр. 235-266; Тодоровић, Д. (2012в) Улога културних фактора у протестантизацији Рома југоисточне Србије, *Култура* бр. 136, Београд: Завод за проучавање културног развоја, стр. 376-402.
- 5 Презентовани резултати део су обимног социо-емпиријског истраживања спроведеног на узорку крштених верника ромске националности неколико протестантских верских заједница на територији југоисточне Србије (Хришћанска баптистичка црква, Јеховини сведоци, Хришћанска адвентистичка црква и Еванђеоска пентекостална црква), ромских и неромских старешина побројаних верских заједница, те верских вођа већинских религија (Српска православна црква и Исламска заједница), а у оквиру докторске дисертације „Протестантизација Рома југоисточне Србије”, коју је аутор одбранио октобра 2011. године на Одељењу за социологију Филозофског факултета Универзитета у Београду.

Подаци су прикупљени методом продубљеног интервјуа на основу стандардизоване процедуре са *Ромима верницима* и *неромским и ромским старешинама* протестантских верских заједница у југоисточној Србији. Разговори су реализовани између децембра 2008. и марта 2009. године.

Ромима верницима постављен је сет питања:

1. Догодило Вам се већ да осећате као да сте испуњени Светим Духом? 2. Верујете ли да Бог говори кроз Вас? 3. За време трајања службе осећате велико узбуђење и емотивно пражњење? 4. Десило Вам се да за време трајања службе почнете да говорите језиком који не разумете? 5. Доживљавали сте нека натприродна искуства? и 6. А нека религијска искуства, као што су визије и исцељења?

Неромским и ромским старешинама постављена су питања: 1. А, можда, протестантске верске заједнице привлаче Роме јер нуде спонтану побожност и облике заједништва у којима се доживљава људска присност и душевни мир. Има ли истине у томе да су важни и богословски (теолошки) разлози?

Резултати истраживања

Емотивно узбуђење за време трајања богослужења

Занимало нас је има ли разлика у доживљају чина богослужења међу Ромима припадницима различитих протестантских заједница, односно у којој мери превагу односе рационални над емоционалним елементима.

„Осећам одговорност да треба нешто да пренесем. Идем с намером да разговарам, и то је једна озбиљна ствар. А док траје проповед, мени је довољно да неко да неки коментар, ја кроз тај коментар видим себе и он ме охрабри. Рецимо, неко објашњава како му је Јехова помог’о у томе и томе, а можда је то и моја ситуација, и ја се осећам охрабрено. Или кад коментаришемо, осећам исто неку пунину, јер, на пример, кад разговарамо или дајемо коментар, ми дајемо свој удео, самим нашим говором ми славимо Бога.”

С. Б., 37, Јеховин сведок, Тасковићи (Ниш)

„Што се тога тиче, богослужење доживљавам рационално, не емотивно. Посебно не да неког свештеника посебно идеализујем и волим да га слушам. Верујем да сваки свештеник који изађе може да каже нешто поучно за мене. То ми је битно, да добијем поруку, а не емотивни доживљај, да се ја нешто посебно емотивно узбудим.”

А. С., 29, адвентиста, Ниш

Један од аспеката плодносног утемељења верске доктрине представља усвајање знања о Библији и упознавање са другом верском литературом (месечници, серијске публикације). Њиховом се анализом на недељним састанцима развијају специфичне интерпретације етоса нове групе. Новостечена верска знања постају главни ресурс у потенцирању осећања различитости и истрајавању у сучељавању са механизмима спољашње стигматизације. Додатни извори идентификације јесу учествовања на богослужењима, појединачна или заједничка молитва са истоверницима, евангелизацијски рад итд.

Проповедник током богослужења говори као лични сведок божјег откровења, тумачећи, објашњавајући и примењујући га на потребе људи. Изговореном речју објављује и оглашава „добру вест” примљену од Бога. На слушаоцима је да, оснажени вером, приме и разумеју дата упутства и покушају да их примене у животной пракси.

Наши Роми, баптисти, адвентисти и Јеховини сведоци, наглашавају *рационално* одношење током трајања верске подуче:

1. Моћ и делотворност проповеди увећава се пажљивим слушањем, коментарисањем и записивањем бележака;
2. Надахнутост за пријем свете речи појачава се вредним истраживањем Писма и испуњавањем постављених недељних задатака;
3. Исправним понашањем сматра се усвајање и примена порука Светог писма и друге верске литературе⁶;
4. Подстиче се учествовање у теолошкој школи;
5. Примереним тоном читају се духовне песме итд.

За пренаглашену емоционалност и неконтролисаност верског израза пентекосталаца немају разумевања, штавише називају га богохуљењем, јер одудара од тишине, реда и библијске припреме на које су навикнути у својим заједницама (слике 1 и 2).

Испуњеност Светим Духом током трајања богослужења, међу једноставним и спонтаним пентекосталцима огледа се у наглашеном узбуђењу и изливима емотивног пражњења.

„Да. Значи, то је нормално. Отвараш се пред неком у коме имаш поверење. То је једино пред Богом, пред Христом. Може неке ствари супругу, мајци, оцу или пријатељу, али ово је директно пред Богом. И отворила би се тако, и умислила би’

6 Јеховини сведоци имају месечне магazine „Пробуди се!” и „Кула стражара”, а адвентисти „Гласник” и „Знаке времена”.

да је он ту предамно. И у своје мисли би' сама себи рекла, као кад клекнем пред њега, тако га славим, сви срцем. То сви доживљавају. То се не може баш све речима објаснити, описати, тај осећај... Као да се налазиш сам у просторији са Христом, тако. Можеш да плачеш, да се смејеш, да дигнеш руке, да клекнеш, како те Христов Дух води..."

Д. Д., 29, пентекосталац, Лесковац

Слика 1. Атмосфера са заједничког богослужења адвентиста у Драговцу (Бојник) (Д. Тодоровић, фебруар 2009)

Слика 2. Атмосфера са заједничког богослужења Јеховиних сведока у Лесковцу (Д. Тодоровић, фебруар 2009)

„Да. Кад Дух Свети је са мном, значи, кад идем у цркву, ако сам сагрешила са Богом, ја то молим да ми Он опрости. И почнем да плачем, почнем да се молим, сви људи гледају у мене. Ја плачем, дижем руке Богу, узвисујем га, почнем да певам из свег гласа. И тада се добро осећам.”

С. А., 15, пентекосталац, Врањска Бања (Врање)

„Па, такве ствари се не могу описати... Ја стварно не знам како изгледам у моменту, јер има људи који воле да подигну руку... Рецимо, ја се једноставно опустим, затворим очи јако, некад знам само да ставим руку или да подигнем руку, или

да подигнем обе руке. Једноставно, ја не гледам око себе шта се дешава, нити ме занима. У том моменту ја желим да будем што ближи Богу. И то је највећа поента долажења у цркву.”

С. Ц., 29, пентекосталац, Врање

„Ја се осећам увек испуњено. А кад је проповед, тад још јаче! Ја не идем код лекара, можда ми не верујеш. Ја имам притисак 250, 260, лек не пијем. Кад се молим, осећам као да нешто ми одузме све, и тако сам срећна с Богом, и увек ме дотакне и лечи. Ево, данас сам била баш болесна, целу ноћ нисам спавала. Рек’о: ’Боже, дај ми снагу да не оставим само моју...’. Знам да је данас Господња вечера. ‘Фала Богу, много ми било добро, и дошла сам. И зато сам и плакала. Значи, верујем у Бога... и као да летим... Ништа други, само ја... цео Исус изађе испред мене, можда ме не верујете... и ја као имам осећај... и тресем се, чак, све ме жмарци пролазу... Ево, сад с тобом што причам, ја као да осећам топлину.“

Ш. Б., 64, пентекосталац, Ниш

Пентекостално преношење и објашњавање милости Исуса Христа верницима не подрива ауторитет Библије, али наглашава да религија није само питање доктрине, већ и искуства. Његова је специфичност у *нагласку на рад Духа Светог у сваком вернику понаособ*. Упркос истраживачким склоностима, темељној припреми и уверљивости, проповедников наступ непотпун је уколико се не збива у сили Духа Светога. Испуњеност и прожетост својих срца, оснажени божанском енергијом показују на различите начине:

1. Пастори темпераментном проповеди, исцелитељским додиром и молитвама за оздрављење или терање злих сила, а
2. Верници причама и сведочанствима, катарзичним слављењем и егзалтираним говором и понашањем.

Од интелектуалног оправдања вере важније су емоције током *слављења Бога*, када се верници вољно подређују вођству Духа Светог. Насупрот мирном, достојанственом, ћутљивом и одмереном хришћанству баптиста, адвентиста и Сведока, богослужење код пентекосталаца поприма битно *комунитарне одлике*: Дух силази на групу људи окупљених у молитви. Интензивно заједништво прераста у снажно религиозно искуство, извор снаге и подстицај да се истраје у свакодневној побожности.

Ромски „пентекостални жар” прате потпуна преданост и емоционална напетост присутних, манифестоване следећим екстатичним елементима: 1. подрхтавање, 2. трешење и грчење, 3. клечење или клањање, 4. викање, стењање или гласно уздисање, 5. дизање или склапање руку, 6. плескање,

7. громогласно певање, 8. њихање у ритму музике, 9. занесеност погледа и 10. раздрагано осмехивање (слике 3 и 4).

Слика 3. Атмосфера са ромског богослужења пентекосталаца у Лесковцу (Д. Тодоровић, фебруар 2009)

Слика 4. Атмосфера са ромског богослужења пентекосталаца у Нишу (Д. Тодоровић, март 2009)

Јеванђеоско хришћанство је „религија срца”: важно је да ли је појединац искусио излив Божје љубави у сопственом животу:

1. Омогућена је прилика свакоме ко осећа потребу да пренесе своју причу или пружи сведочанство, чиме изговорено задобија вредност написаног;
2. Из појединачних и групних молитви захвале или молитви за оздрављење избија радост, спонтаност, узајамност и наглашена емоционалност;

3. Проповед је темпераментна, али истовремено неформална и опуштенија, праћена верничким узвицима („Алелуја!”, „Амен!”).

Глосолалија или „говорење у језицима”

Опречни ставови о духовном дару *глосолалије*, надахнућу изговарања бујице неразумљивих слогова или речи у емоционалном заносу⁷, нагнали су нас да објашњење потражимо на две стране: међу ромским верницима црква које на овај обред током богослужења не гледају с одобравањем (адвентисти, Сведоци, баптисти) и цркве под чијим је окриљем наново откривен (пентекосталци).

„То доживљавам тако што у Светом писму пише да треба човек сви да разумемо тај језик. Бог је дао један језик да сви разумемо. Он ће прича шпански, ја ћу причам немачки и шта смо се ја и он разумели? Шта је било са Вавилонском кулом? Ништа, зато што је Бог ометао језике....”

Н. Б., 25, баптиста, Ниш

„То су ствари које користи Согона, Ђаво да би људе привукао на страну себе. Јер, ако ми гледамо Библију, онда није тамо доказ да ће прави ученици падати у несвест, бити под трансом, него прави доказ је љубав коју показујемо једни према другима... Исус јасно говори: постојаће људи који ће веровати да то раде у Исусово име, али Исус ће им рећи: никад вас нисам познавао. То није доказ да је то подршка од стране Исуса Христа.”

З. С., 35, Јеховин сведок, Врање

„Нема тога код адвентиста... Е, овако. У Библији је описано и говори се да када је Бог основао цркву, када је дао Мојсију налог како да направи цркву и како да се служи, сам Господ је казао: 'Кад уђеш у цркву, скрушеног срца, погнуте главе, у миру и тишини'. Значи, мора да постоји ред и уређеност у цркви. Првенствено, кад улазиш у цркву мора да седнеш, да се Богу захвалиш што је омогућио да дођеш. Миса или час кад почиње мора да буде тихо, лепо и разумно кад се говори. Када један говори, морају сви да ћуте. То је оно што је Исус казао, мир и тишина када силази Дух Свети, који оплемењује срце човеку и даје му разум шта да ради и како. Кад ми адвентисти прочитамо нешто из Библије, ми тачно знамо на шта се говори, шта хоће тај стих да каже. А има људи који говоре на празно и не разумеју Библију онако како треба да је разумеју. Јер, Библија говори сама за себе, не морам ја да тумачим Библију, па да вама пренесем. Библија сама себе тумачи.”

Г. А., 45, адвентиста, Житорађа (Прокупље)

7 Noorbergen, R. (1974) *Glosolalija – opojni zvuci zanosa*, I i II. Zagreb: Znaci vremena.

Како смо описали, екстатичко искуство сусрета лицем у лице са Исусом Христом проживљава се оживљавањем неког од укупно девет дарова Духа Светог (глосолалија, исцељивање, визије, пророчанства, чуда итд.) које су апостоли прве цркве примили у Дане пентекоста. Говор „муцавих усана” не наилази на одобравање међу Ромима окренутим потврђивању вере суштинском спознајом Библије, оцењује се као превара, импровизација, имитација или хистерија.

Оплемењеност верничког срца доказује се:

1. Духовним миром;
2. Уређеношћу и достојанственошћу и
3. Тумачењем Светог писма свима разумљивим, а не измишљеним језиком.

Из другачијег угла посматрана, моћ говорења „другим”, најчешће неразумљивим језицима, као израз „посредовања” Светога Духа, једна је од кључних доктрина пентекосталног покрета. Замолили смо Роме пентекосталце да нам пренесу своја искуства крштења божјом силом.

„Да, говорење у језицима. То ти је дар Духа Светога. То се увек, када је Дан пентекоста, кад славе све цркве дар од Св. Тројице, онда старешине у цркви замољавају све оне који имају дар духовног језика да иду код једне особе која нема дар духовног језика и да се помоле њему. Да затраже од Господа да и њему да тај дар духовног језика. Ко жели, иде и моли се њему. Ствар је у томе и ко кол’ко отвара своје срце. Неко проговори две речи, неко три. У Библији стоји написано да ће неко добити дар тумачења тог језика, а тренутно сада у цркви има пуно људи који говоре духовних језиком, али још никога нема ко то може да тумачи. Али, у Библији стоји да ће неко од нас добити тај дар да тумачи, што се још није десило.”

П. К., 38, пентекосталац, Лесковац

„Кад је присутан у тебе Дух Свети осећаш топлину, причаш онај језик који ти Бог даје са висине. То је дар, свако може да има, ако можеш да га примиш, ако Бог стварно ради и делује. Имам и ја тај дар... Па, не могу да се сетим тих речи које изговарам. А други могу да чују, и ти чујеш, али не обраћаш пажњу на то, ти обраћаш пажњу на своје, немамо сви исти речи који причамо. Сваки има своје те духовне речи које изговара. И сад ја не могу да чујем шта ти говориш. Присутност божја кад је на тебе, ти осећаш топлину, све се тресе тело.”

Г. Ј., 52, пентекосталац, Лебане

„Да, имам тај дар. То је дар говорење у језицима. Како да ти кажем, не знам ни ја који је то језик. То се десило код мене, мислим да има око седам, осам године, како сам добио то.

Прво ми је било оно, како да ти кажем, шта је сад ово, не познајем речи. Нисам хтео да их говорим, јер сам се бојао, не знам шта то значи. Просто, оно дође, излази само од себе. Али, тамо пише у Библији, ако нема ко да тумачи то, те језике који говорите, немојте да говорите јавно, само говорите Богу. Нису сви крштени, не говоре сви у језицима, можда већина говори, али нису сви. Још нису крштени, не можемо сви имати исте дарове. Неко ће бити учитељ, неко тешитељ, неко евангелизатор, и тако... Не памтим, они просто излазу саме од себе. Ја кад би сад говорио, ја не знам да ти кажем ниједну реч. Онда то није то. Ако ти памтиш те речи и говориш од тебе, онда то није од Бога. Не говориш исте речи сваки пут, мењају се.”

Д. Д., 32, пентекосталац, Врање

Глосолалија или „говорење у језицима” један је од духовних дарова, знак и потврда другог крштења – крштења у Духу Светом. Термин је изведен из грчког језика од γλῶσσα (glosso, glossa) = језик и λαλέω (lalein, laleo, lalia) = говорити, говорим, говор⁸. Ради се о савременом феномену, продукту традиционалног пентекостализма у Америци на прагу двадесетог века, који се у међувремену раширио међу неопентекосталним харизматама широм света.

„Глосолалију чине звукови који се нижу, од мрмљања до бесмисленог, али говору сличног слоговања које укључује ограничени број различитих слогова и висок ступањ алитерације и понављања.”⁹

„Пентекостно искуство или крштење Духом Светим је доживљај силаска Духа Светога на поједину особу, по узору из Дјела апостолских (2,1-13; 2,38-39) у којем Дух Свети долази на вјерника да га помаже и испуни силом за посебно служење”.¹⁰

Вокално испољавање налик непознатом језику, односно неартикулисани начин изражавања, молитве и слављења Бога представља *чин индивидуалне верничке трансформације* у достизању божје близине и стање среће и задовољства. Пентекосталце, због нагласка на глосолалији, често називају и „покретом језика”, док је они сами доживљавају као конкретну манифестацију живог Бога.

8 Trudić, A. i Sremac, S. (2011) Praktična-empirijska teologija kao teorija religijske prakse: Predlog za upotrebu narativnog intervjua u ispitivanju glosolalije, *Religija i tolerancija*, vol. 9, broj 16. Novi Sad: Centar za empirijska istraživanja religije, str. 363-379.

9 Marinović Bobinac, A. (1999) *Neckrvena religioznost u Hrvatskoj: Primjer pentekostalnih zajednica*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

10 Jambrek, S. (2003) *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*. Zagreb: Bogoslovni institut.

У пентекосталним црквама обично се дар „другог гласа” тражи на Дан пентекоста, али и другим приликама. Тада пастор, који не може да додели моћ, али може призвати дејство Духа Светога, моли пред верником и полаже руке на главу или тело, подстичући отварање његовог срца.

Множина интервјуисаних Рома поседује дар говора у језицима, али истичу да им у црквама *недостају особе обдарене даром тумачења језика*, односно тумачи емоционалног садржаја изговорених порука и молитви.

Духовни дар „муцавих усана” различито се манифестује међу Ромима пентекосталцима:

1. Један број их се слободно препушта необјашњивом пријатном осећају;
2. Добар број их се уплаше кад се то деси;
3. Нико не разуме значај изговорених две-три или више речи;
4. Појединци могу ову врсту активности да чине свесно¹¹;
5. За друге је несвесни акт;
6. Неки је понављају у молитвама, као исте или нове речи;
7. Други само у специјалним приликама.

Визије

Потражили смо међу верницима и одговор на питање о евентуалном доживљају другачијих религијских искустава, као што су *визије*.

„Имао сам неке визије, али се бојим да о томе причам, да не будем пророк, ја не знам датум. Имао сам визије за неке ствари које су мени потребне, да ће да ме исцели Бог, имао сам визије у мноштву народа се налазим, пре него да одем у цркву, то је било као сан. А тога сам се сетио једаред кад сам био на једном сабору великом у Београду. Неке визије се јављају пре него што се деси, да би ме охрабрило и да би ми показало да сам на правом путу. Ево, сад се језим, то је мени помогло.”

Б. Т., 35, адвентиста, Горњи Матејевац (Ниш)

„Визије, да. На пример, Бог ми покаже неке ствари, који ја не бих сад знала о томе. И Бог покаже шта да се ради, шта ће да се деси или објашњава кроз визију неке... Кад сам била

¹¹ Медицина и психологија овакво необично говорно понашање признају за легитимну религијску активност, указујући да се може посматрати и као социјални и културни феномен, односно резултат вежбањем научног понашања на харизматским семинарима обнове у Духу.

млађа, у старој цркви, тад смо имали и тимски рад, молитва. Бог покаже како треба да се ради, како треба да се иде. На пример, пророчка реч, чујеш глас, некоме да се говори пророчка реч или визија неком да треба да говори то и то. Гледаш у дрво или неку ливаду или неко светло, све то има неко објашњење из речи божје. Да, на пример, будеш дрво усађено пре Потопа, да говориш реч божју. Свака слика, свака визија, дају објашњење шта треба да буде.”

Д. Д., 29, пентекосталац, Лесковац

„Јесте, имао сам визије. Али, пошто постоје неке ствари које се нису оствариле, ја не бих волео да говорим док не дође прави тренутак.”

С. Ц., 29, пентекосталац, Врање

Визије су важан део хришћанског религијског искуства. Кроз њих се Бог обраћа појединцима у будном стању, мада се често бркају са сновиђењима. Аутентична религиозна визија може бити личне природе, али и представљати снажну моралну поруку заједници у целини. Тумачење визија не сме да доводи у питање ауторитет божје речи, забележен у Светом писму. Имање визија у блиској је вези са даром пророчтва.

Роми у протестантизму прилично су суздржани у изношењу ове врсте верског искуства или га још увек нису имали. Ретки појединци га представљају као својеврсно интимно искуство о коме би разговарали тек након испуњења.

У доживљеним визијама углавном се описују:

1. Успостављени контакти са Исусом Христом;
2. Јасне представе нечијег будућег оздрављења;
3. Потврде о напретку и расту заједнице у ближој или даљој будућности или
4. Упутства и напомене за примену духовног дара за неко звање или службу.

Исцељења

У посебна религијска искуства спадају и разноврсна *исцељења*. Распитали смо се међу Ромима протестантима јесу ли доживели оваква искуства и како као верници сагледавају овај феномен.

„Највише Рома је, уствари, дошло због тих исцељења. Роми су, знате како, паничари кад се ради о неким болестима. А нисмо нешто довољно богати, па да плаћамо преко руке и све то. И онда немамо куд, па морамо код Бога. Они су чули за сва та сведочанства, да Бог чини, да Бог може и долазе, људи

се помолe. Не мора то старешина да се помоли да би Бог чуо. Може свако за сваког да се моли и да Бог чује и да исцељује ту особу. И да тако постану хришћани, почну да долазу у цркву. Највећи број њих и остане.”

М. Б., 18, пентекосталац, Лесковац

„Има доста исцељења и код други људи. Ево, мене Бог исцелио од рака, пробудио ми ћелије. Па, ми исцелио бол, ја шес’ месеца на паркет сам спавала, то ми је доктор рекао, више личи на шлог ноге. Једна сестра ми каже да у цркву су ми рекли да рак ногу. Ја плачем ту, и молим се, и чујем један тих глас, каже: ’Шта плачеш кад сам ја с тобом? Има да ходаш к’о манекенка. Не бој се, дете моје, устани!’ А мене сузе иду, и устала сам, и идем у Ниш. И ‘фала Богу, ево, на ноге сам.’”

К. Р., 54, пентекосталац, Лесковац

„Исцељења сам доживео. Конкретно, прошле године у мају сам требао да идем на операцију. Имам прелом лобање, једна кост ми је у глави, десет до дванаест сати је требало да траје операција, директно на мозгу. Питање је било да ли ће при томе да закаче скраму можда и да останем или инвалид или нешто друго. Ми смо дошли на богослужењу, славили смо Бога. Док је била молитва, ја сам само подигао руку, а моја жена је у том моменту рекла: ’Господе, ако си мени посведочио да Си жив и праведан, молим те’ и ставила је своју руку овако, ’не дозволи да оде на операцију, не дозволи да му се ишта деси.’ Отиш’о сам опет код тог доктора, јер сам морао да потпишем да не желим на ту операцију. Поново смо радили дубинско снимање главе и он кад је погледао, рекао је: ’Не могу да верујем’, с обзиром да има код себе један број снимака. И то је требало да буде прва операција са таквом врстом интервенције. ’Шта си ти радио?’ Одговорио сам му: ’Ја имам најбољег доктора. То је Бог.’ И он ми је рекао: ’Ово само Бог може да уради. Слави Бога док си жив и води рачуна шта радиш.’ Било је још много што-шта.”

С. Ц., 29, пентекосталац, Врање

Роми надасве верују да Бог делује како би учврстио веру која је у кризи или призвао себи сумњичаве у његово постојање. Њихова пријемчивост за вођство Духа има и своје социјално порекло. Лоши стамбени услови и немаштина добрано кроје здравствене навике, а друштвена маргинализација и територијална сегрегација ускраћује им многа загарантована права, између осталог и право на лечење (доступност лекарских ординација, болница, центара за опоравак). Када тамо и доспеју, обично се констатују поодмакли стадијуми болести и у здравствене картоне уписују најтеже дијагнозе. Сиромашним и себи самима препуштеним несрећницима преостаје још једино вера у наднаравно деловање, за спас сопственог или живота најмилијих.

Приче о ефикасности вере муњевито прострује махалом и наводе неопређене да прво посете заједничка верска окупљања, врло брзо се крсте и посвете црквеном деловању. Устукле невоље подстичу духовно уздизање и пружају прилику за изградњу нове персоне. Не сви, али након што се домогну спасоносног решења за настале муке, многи Роми заборављају првотне завете, опадају од вере и враћају се старим навикама; најпре оним уз које су генерацијама одрастали (слављење Турђевдана и Василице, употреба калоричне исхране, пушење, алкохол).

За оздрављења задужени су пастори који усрдно моле (организују се и заједничке молитве за болесне) и полагају исцелитељске руке на људе у потреби, након чега се дешавају фасцинантне промене у људском телу, непознате званичној медицини (слика 5).

Слика 5. Молитва пастора за исцељење верника у Лесковцу
(Д. Тодоровић, октобар 2008)

Организам се регенерише и чисти од:

1. *Психолошких оттерећења* (страхови, песимизам, опсесија, депресија);
2. *Физичких болести* (неизлечиве болести, канцер, одузетост делова тела);
3. Збивају се и *духовни опоравци* (покајања, опраштања, измирења);
4. Некад је деловање Духа пропраћено *физичким реакцијама*: падање, гестикулације, гласовне промене.

О искуствима безмало отписани *јавно сведоче* на недељним окупљањима браћи и сестрама, али и осталим сународницима изван вере, призивајући их да им се придруже у прослављању снаге божанске милости. Овакви аутентични

плодови вере најупечатљивије подстичу нове акте преобраћења и доношење одлуке о везивању сопственог живота уз послање изабране цркве. Придају им пажњу подједнако Роми баптисти, адвентисти, Јеховини сведоци и пентекосталци, али управо код јеванђеоских хришћана наилази на најјачи одјек.

Закључна разматрања

Роми су људи религиозног, али независног духа: никада не бива усвојено сво богатство религијских идеја, осећања, веровања и праксе, увек остаје отвореност за новине у религијском животу и њихово комбиновање са већ прихваћеним елементима.¹² Због тога се погрешно закључује да међу Ромима нема, нити може бити „добрих верника”. То није тачно: Роми могу бити добри верници, отворено је питање колико им је до сада нуђена таква могућност од стране традиционалних верских заједница. Роми су увек били отворени за оне који би им понудили полет ка божанском и поучили их о спасењу божјом милошћу. Очигледно да су мале верске заједнице то најприлежније чиниле.

Роми јесу добри верници, само што то исказују на два независна начина. Један је онај који практикују и окружујући Срби: ослањајући се на *свете књиге* и придржавајући се строгих и јасних *прописа*, захваљујући пропаганди и делатности хришћанских евангелизатора. Чину крштења претходи вишемесечно проучавање Библије и рад са старешинама на упознавању основних библијских начела. Не заборавимо, међутим, да је велики број Рома слабо образован, многи, нарочито старији, потпуно *неписмени* и да им преостаје тек жива реч старешине као веза с Богом. Врло често слабо познају српски језик, па им је неопходан проповедник на ромском језику. Они који јесу писмени, немају времена да редовно посвећују пажњу Светом писму и другим верским књигама, као и да се редовно припремају за активно учествовање у, рецимо, теократској школи и подучавању за хришћанску службу. Други начин је ослањајући се на моћну *оралну традицију*, као трајну одредницу свог идентитета кроз историју. Роми су се преобраћали више угледајући се на нечији пример из непосредног окружења и нечије сведочанство, доказујући да се не верује само формом, већ и срцем. У таквим ситуацијама *религијска пракса односи превагу на религијском свести*.

¹² Татомир Вукановић специфичан ромски доживљај и испољавање верских осећања симболично је назвао термином „љараманство” – Vukano-
vić, T. (1983) *Romi (Cigani) u Jugoslaviji*. Vranje: Nova Jugoslavija.

Црквеним је првацима из редова адвентиста и Сведока подједнако важно да међу преобразенике усаде силу верског знања и активно учествовање у свакодневном животу заједнице. Од ромских верника захтева се предано проучавање Библије и друге теолошке литературе под будним оком искусније браће и сестара, учествовање у организованој теолошкој подуци, али и редовно посећивање богослужења и ревностан евангелизаторски рад; штавише, предуслов су црквеном крштењу и формалном озваничењу припадности религијској групи.

Становништво ромских махала са наглашеним емотивним наспрам интелектуалног потенцијала виђеније је међу баптистима и пентекосталцима. Старији, махом неписмени, ритуалисти поштују Библију као свеопшти извор знања, али су им за прихватање јеванђеоског учења пресудни религијско практиковање родбине и пријатеља, сведочанства о деловању Духа Светог у свакодневици и личност пастора, који понизним стављањем на располагање сопственој пастви потврђује максиму да је „вера без дела мртва”.

Богослужења код Рома пентекосталаца имају проповед пастора, обдарених за преношење речи Господње, као што је имају и друге верске заједнице, у којима се подучавају исправном верском животу и понашању. Али имају и слављење Бога, речима и песмом. Верници се у потпуности препуштају деловању Духа Светога да их води онако како он хоће и жели. Иако окружен другом браћом и сестрама, сваки верник се предаје успостављању директне, интимне везе с Богом, коме испоручује најдубље молбе, жеље и очекивања за превладавање тешких животних ситуација. А када се она остваре, па још и послушају друга сведочанства о деловању Духа Светога, онда нема боље потврде да сте на божјем путу.

ЛИТЕРАТУРА:

Vukanović, T. (1983) *Romi (Cigani) u Jugoslaviji*. Vranje: Nova Jugoslavija.

Đorđević, D. B. Preobraćanje Roma na protestantizam (Model, činio-ci, tumačenje), u: *Konverzija i kontekst (Teorijski, metodološki i praktični pristup religijskoj konverziji)*, priredili Kuburić Z. i Sremac S. (2009), Novi Sad: Centar za empirijska istraživanja religije, str. 227-244.

Đorđević, D. B. and Todorović, D. Orthodox priests and the protestant Roma (A bit of empirical research from the South of Serbia), in: *Orthodoxy from an empirical perspective*, eds. Blagojević, M. and Todorović, D. (2011), Niš and Belgrade: YSSSR and IPST, pp. 175-188.

Живковић, Ј., Тодоровић, Д., Јовановић, В. и Ђорђевић, Д. Б. (2001) *Ромске душе*. Ниш: Универзитет у Нишу.

Jambreč, S. (2003) *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*. Zagreb: Bogoslovni institut.

Kuburić, Z. The Gypsy Protestant Between Nationally Mixed and Homogenous Encourage, in: *Roma Religious Culture*, edited by Đorđević D. B. (2003), Niš: YSSSR and YURom centar and Punta, pp. 163-167.

Kuburić, Z. (2010) *Verske zajednice u Srbiji i verska distanca*. Novi Sad: CEIR.

Kurtić, T. (2008) Protestantska evandeoska crkva „Zajednica Roma” u Leskovcu, *Leskovački zbornik* br. XLVIII, Leskovac: Narodni muzej, str. 351-358.

Marinović Bobinac, A. (1999) *Neckrvena religioznost u Hrvatskoj: Primjer pentekostalnih zajednica*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Noorbergen, R. (1974) *Glosolalija – opojni zvuci zanosa*, I i II. Zagreb: Znaci vremena.

Todorović, D., ed. (2004) *Evangelization, Conversion, Proselytism*. Niš: YSSSR.

Тодоровић, Д. Протестантизам – нова религија Рома југоисточне Србије, у: *Антропологија, религије и алтернативне религије: култура идентитета*, уредио Синани Д. (2011а), Београд: Српски генеалогски центар и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, стр. 235-266; Тодоровић, Д. (2012в) Улога културних фактора у протестантизацији Рома југоисточне Србије, *Култура* бр. 136, Београд: Завод за проучавање културног развитака, стр. 376-402.

Тодоровић, Д. (2011б) Протестантизам на Балкану и у Србији, *Социолошки преглед*, вол. 45, бр. 3, Београд: Српско социолошко друштво, стр. 265-294.

Тодоровић, Д. (2012а) Етнографско-социографски показатељи раширености протестантских верских заједница у југоисточној Србији (са посебним освртом на Рома протестанте), *Етнолошко-антрополошке свеске* број 19, Београд: Етнолошко-антрополошко друштво Србије, стр. 87-111.

Тодоровић, Д. Роми као пентекосталци у југоисточној Србији, у: *Промене идентитета, културе и језика Рома у условима планске социјално-економске интеграције*, приредили Варади Т. и Башић Г. (2012б), Београд: САНУ, стр. 461-475.

Тодоровић, Д. (2012в) Улога културних фактора у протестантизацији Рома југоисточне Србије, *Култура* бр. 136, Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 376-402.

Тодоровић, Д. и Ђорђевић, Д. Б., прир. (2004) *О мисионарењу, преобраћењу и прозелитизму*. Ниш: ЈУНИР и Свен.

Todorović, D. and Živković, J. Branislav Pavlov: Head of Jehovah's Witnesses in Bujanovac, in: *A Priest on the Border*, edited by Đorđević, D. B., Todorović, D. and Jovanović, M. (2013), Niš: YSSSR and Faculty of Mechanical Engineering at the University of Niš, pp. 103-121.

Trudić, A. i Sremac, S. (2011) *Практична-емпиријска теологија као теорија религијске праксе: Предлог за употребу наративног интервјуа у испитивању глосолалије*, *Религија и толеранција* vol. 9, број 16, Нови Сад: Центар за емпиријска истраживања религије, стр. 363-379.

Dragan M. Todorović

University of Niš, Faculty of Philosophy – Sociology Department, Niš

THE ESSENCE OF RELIGIOUS TEACHING AS A
THEOLOGICAL FACTOR OF THE PROTESTANTIZATION
OF THE ROMA IN SOUTHEASTERN SERBIA

Abstract

In the religious activity among the Roma population in Southeastern Serbia, church leaders of the Protestant provenience insist on faith as a new element in their self-definition: individual and group work encourage spiritual improvement through the study of the Holy Scriptures and the application of biblical principles in everyday life and behavior. Adventists, Jehovah's Witnesses and Baptists demand "a life in quotes" and practice the "silent" prayer, without dancing and verbal expression of feelings. For Pentecostals, the "newly-born" Christians, apart from the Bible, a special significance is assigned to the religious ritual: a subjective, deeply emotional experience is emphasized as well as giving-in to the "leadership" of the Holy Spirit during the worshipping service. The paper presents observations from the in-depth interviews conducted with 60 baptized Roma, as well as 14 Roma and non-Roma religious leaders. The data was acquired based on the standardized procedure with Roma believers and non-Roma and Roma leaders of Protestant religious communities in Southeastern Serbia (Christian Baptist Church, Jehovah's Witnesses, Christian Adventist Church, and Evangelical Pentecostal Church).

Key words: *Protestantism, Roma, Southeastern Serbia, identity, theological factors, religious teaching*

